

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівська політехніка»

ЮРЧАК ІРИНА РОМАНІВНА

УДК 340:351.74

**ОБОВ'ЯЗКИ ОСОБИ:
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР**

12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів – 2017

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі теорії та історії держави і права, конституційного та міжнародного права Львівського державного університету внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор
Гарасимів Тарас Зеновійович,
Навчально-науковий Інститут права та психології Національного університету «Львівська політехніка»,
професор кафедри теорії та філософії права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Никифорак Михайло Васильович
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
завідувач кафедри філософії та теорії права

кандидат юридичних наук, доцент
Котуха Олександр Степанович
Львівський торговельно-економічний університет, декан юридичного факультету

Захист відбудеться «23» червня 2017 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.052.19 у Національному університеті «Львівська політехніка» (79008, м. Львів, вул. Князя Романа, 1–3, аудиторія 301 XIX навчального корпусу)

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. Професорська, 1)

Автореферат розісланий «20» травня 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. П. Бортник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Формування громадянського суспільства, розбудова України як правової, демократичної держави ставить на порядок денний необхідність дослідження ролі й місця в цьому процесі інституту «обов'язки особи», теоретичного переосмислення уявлень про них з позицій сьогодення, аналізу їх юридичної природи й місця в механізмі правового регулювання. Функціонування соціуму було б практично неможливим, якщо б у ньому не виконувалися обов'язки. Вони виступають одним із засобів реального забезпечення демократичних перетворень у державі, протікання соціальних процесів у режимі законності, а, отже, посідають чільне місце в забезпеченні нормального функціонування соціуму.

Натомість, юридичні обов'язки виступають необхідним компонентом оптимальної взаємодії держави, права та особистості, без яких неможливі ні збалансована правова система, ні ефективне правове регулювання, ні чіткий правопорядок, ні інший стан і прояви суспільного життя. Не випадково юридичні обов'язки є елементом правового статусу людини та громадянина. У юридичних обов'язках не лише фіксуються стандарти поведінки, які вважаються обов'язковими, корисними, доцільними для нормальної життєдіяльності суспільства, а й розкриваються основні принципи взаємовідносин держави і особи.

Обов'язки особи – такий же необхідний і важливий елемент правового статусу особи, як і основні права та свободи. Натомість, зазвичай, предметом наукового пошуку стають права людини і громадянина. Однак зрозуміло, що без глибокої і всебічної розробки основних обов'язків концепція правового статусу особи є односторонньою та неповною.

Отже, необхідність дослідження обраної проблематики, зумовлена якісно новим рівнем суспільних відносин у нашій державі, станом науково-технічного прогресу, законності, динамізмом розвитку українського суспільства, необхідністю вдосконалення управління ним, забезпечення балансу приватних і публічних інтересів, зміцнення правового статусу громадян.

Суттєве теоретико-пізнавальне і практичне значення має дослідження правових витоків, розвитку основних обов'язків і в Україні, і в інших країнах світу. Основні обов'язки особи важливо проаналізувати не тільки з позицій статичності, а й динаміки, тобто їх реального втілення у життя в процесі практичної реалізації. Виняткового значення набуває гарантування здійснення обов'язків, ролі в цьому правового та інституційного елементів, впливу умов і чинників соціальної дійсності, вирішення питань удосконалення механізму виконання особою своїх обов'язків. Викладене свідчить про перспективність обраної теми дослідження та її актуальність.

Найрозгорнутіше і найглибше теоретичне опрацювання обов'язку зустрічаємо у загальнотеоретичній юриспруденції та теорії конституційного

права. Конструктивні висновки, які багато в чому розділяються нами, знаходимо в працях О. Білоскурської, Т. Гарасиміва, В. Дудченко, І Жаровської, В. Ковальчука, О. Котухи, Л. Луць, М. Матузова, М. Никифорака, Ю. Оборотова, Н. Оніщенко, Н. Ортинської, П. Рабіновича, С. Рабіновича, О. Скакун, С. Сливки, Ю. Тодики, Н. Шукліної та інших вчених.

Теоретичною основою дисертаційного дослідження стали висновки, викладені у працях В. Айвазяна, С. Алексєєва, А. Астрахань, Н. Бобрової, В. Буткевича, Й. Віга, М. Вітрука, Л. Воеводіна, В. Горшеньова, Б. Ебзєєва, В. Єма, А. Зайця, Т. Зражевської, С. Кечек'яна, А. Колодія, В. Копейчикова, Є. Кравця, М. Кучерявенка, В. Кучинського, О. Лукашової, Г. Мальцева, В. Масленникова, М. Матузова, В. Нерсесянца, В. Погорілка, О. Петришина, І. Петрухіна, В. Речицького, Б. Семенка, Т. Синюкової, П. Стецюка, В. Тація, О. Фрицького, М. Цвіка В. Шаповала, Ю. Шемшученка та ін.

Теоретичне обґрунтування дисертаційного дослідження базується також на літературних джерелах з філософії права, історії, працях фахівців дорадянського періоду: Л. Петражицького, С. Пуфендорфа, П. Виноградова, Г. Шершеневича. Опрацьовано й узагальнено роботи інших вітчизняних і зарубіжних науковців (зокрема Дж. Ролза), в яких висвітлювались окремі аспекти дослідження.

Попри те, що проблематика становлення та розвитку інституту обов'язків особи досліджувалась багатьма науковцями, це питання потребує подальшого опрацювання, оскільки далеко від рівня дослідженості основоположних прав і свобод та їх забезпечення. Немає значних монографічних робіт, присвячених цій темі, відсутні широкі теоретичні узагальнення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана на кафедрі теорії та історії держави і права Львівського державного університету внутрішніх справ за напрямками «Розробка методології теорії держави та права, філософії права (державний реєстраційний номер 01061U003648).

Мета і задачі дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є формулювання теоретично обґрунтованих висновків щодо поняття, юридичної природи, становлення та розвитку обов'язків особи; обґрунтування необхідності вдосконалення чинної системи основних обов'язків; їх класифікація; вирішення низки теоретичних і практичних проблем їх реалізації; пошук та опрацювання конкретних пропозицій з удосконалення законодавства щодо забезпечення ефективності реалізації особою своїх обов'язків.

Для досягнення поставленої мети зроблено спробу вирішити такі *задачі*:

- провести огляд літератури за темою дослідження;
- окреслити методологію дослідження;
- здійснити аналіз поняття «обов'язки особи»;

- визначити зміст та складові правового статусу особи і місце обов'язку з-поміж них;

- проаналізувати співвідношення та взаємозв'язок понять «право» і «обов'язок», а також «відповідальність» та «обов'язок»;

- здійснити аналіз чинників впливу на виконання особою своїх обов'язків та визначити їх види, а також з'ясувати особливості їх взаємозв'язку та взаємообумовленості;

- визначити зміст та складові механізму впливу правової активності, соціалізації та правового виховання на виконання особою обов'язків;

- здійснити аналіз поняття інституту взаємовідповідальності особи та держави в умовах розвитку правової держави в Україні;

- провести співвідношення між обов'язками держави та особи і визначити сфери взаємодії цих понять.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини які склалися в сфері виконання особою своїх обов'язків.

Предметом дослідження є обов'язки особи в теоретико-правовому вимірі

Методи дослідження. Відповідно до мети та задач дослідження в дисертації використано систему методів наукового пізнання. З-поміж них загальнонаукові методи, методи науки управління, соціології, правознавства, а також спеціальні методологічні засади вивчення обов'язків особи у теоретико-правовому вимірі.

Головним у цій системі виступає загальнонауковий діалектичний метод, що сприяв розгляду і дослідженню проблеми в єдності її соціального змісту та юридичної форми і здійсненню системного аналізу обов'язків особи у теоретико-правовому вимірі (пп. 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 4.2).

У роботі використано й інші сучасні методи наукового пізнання, засновані на філософії загальнолюдських цінностей. Із спеціальних методів наукового дослідження застосовано:

- історико-порівняльний і порівняльно-правовий – при дослідженні поняття та генези обов'язків особи, їх еволюції в Україні (пп. 1.1, 1.2);

- системно-структурний і функціональний – при розкритті юридичної природи, аналізі ролі обов'язків як структурного елемента правового статусу особи, їх значення для розбудови в Україні правової держави (пп. 1.1, 2.1, 2.2, 2.3);

- формально-правовий та абстрактно-логічний – у процесі з'ясування сутності основних понять і категорій (Розділи 1, 2, 3, 4);

- ідентифікації та порівняльного аналізу – при опрацюванні джерельної бази дослідження та обґрунтуванні понятійно-категоріального апарату;

- статистичний – при дослідженні умов і чинників, які впливають на здійснення особою своїх обов'язків (Розділ 3).

Джерельною базою дисертації є Конституція України, закони України, інші нормативно-правові акти органів державної влади, що регламентують обов'язки особи, конституції інших країн, міжнародно-правові документи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим комплексним дослідженням сутності, юридичної природи, місця й ролі основних обов'язків людини і громадянина в умовах розбудови в Україні демократичної, правової держави, в якому доктринально обґрунтовується необхідність удосконалення існуючої системи основних обов'язків і чинного законодавства, що регламентує механізм їх реалізації. Найістотніші результати дослідження, які відображають внесок автора в розробку зазначеної проблеми, зводяться до такого:

уперше:

- поняття обов'язків особи визначено через опис єдності в їх змісті правових і морально-релігійних компонентів, орієнтацію основних обов'язків на міжнародно-правові стандарти в царині прав людини;

- стверджується, що обмежена кількість обов'язків, закріплених у конституції, є свідченням та ознакою правової держави, що в загальному русі України до побудови правової державності основною тенденцією буде зменшення кількості обов'язків особи. Але на початковій стадії цього процесу визнається недосконалість існуючої системи останніх, обґрунтовується необхідність їх певної трансформації – і якісної, і кількісної;

- робиться висновок про формування (становлення) правового інституту основних обов'язків як головного у складі генерального інституту основ правового статусу людини і громадянина;

удосконалено:

- концепцію правового статусу особи шляхом розкриття основних обов'язків як його важливого структурного елемента;

- по-новому розкривається роль основних обов'язків особи у розбудові в Україні правової державності, зазначається, що, виступаючи правовою формою взаємозв'язку громадянина і держави, вони є юридичним засобом виконання останньою своїх функцій, важливим інструментом попередження виникнення дисбалансу особистих і публічних інтересів, забезпечення їх співіснування й розумного поєднання;

набули подальшого розвитку:

- вчення про механізм реалізації особою своїх прав, свобод і обов'язків;

- додаткові аргументи на користь можливості і необхідності самостійної класифікації обов'язків особи у відриві від прав і свобод, пропонується її авторський варіант;

- питання дослідження умов і чинників, що впливають на виконання особою своїх обов'язків;

– розкриття взаємозв'язку взаємовідповідальності особи і держави в сфері виконання обов'язків.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що дослідження спрямовано на подальший розвиток та становлення інституту «обов'язки особи», поглиблення знань про основи правового статусу особи, його вдосконалення. Сформульовані в дисертації пропозиції й висновки можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальших розробок теорії правового статусу людини і громадянина, забезпечення їх прав, свобод та обов'язків;

– *правотворчій роботі* – як теоретичний матеріал при розробці, прийнятті або вдосконаленні законів України, що регламентують реалізацію особою своїх обов'язків;

– *навчальному процесі* – при підготовці відповідних розділів підручників і навчальних посібників з теорії та історії держави і права, у викладанні курсу теорії та історії держави і права України, в науково-дослідницькій роботі студентів;

– *правовиховній роботі* серед населення дисертація може слугувати теоретичним матеріалом, сприяти підвищенню рівня правової культури громадян України, формуванню їх світогляду, зміцненню демократичних, гуманістичних надбань українського суспільства.

Особистий внесок здобувача. Сформульовані у дисертації положення, узагальнення, висновки, рекомендації, пропозиції обґрунтовані на підставі особистих досліджень у результаті опрацювання та аналізу наукових, нормативних і статистичних джерел.

Апробація результатів дисертації. Основні положення роботи оприлюднені на таких науково-практичних заходах: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми державотворення та правотворення в Україні» (м. Львів, 17 лютого, 2012 р.); науково-практичному семінарі «Забезпечення органами внутрішніх справ європейських стандартів прав людини у своїй діяльності» (м. Львів, 7 грудня, 2012 р.); звітній науково-практичній конференції факультету з підготовки слідчих (м. Львів, 23 березня 2012 р.); Другій Міжнародній науковій конференції, присвяченій пам'яті професора О.В. Сурілова «Питання удосконалення методології сучасної юриспруденції» (м. Одеса, 30–31 березня 2012 р.); I-й Всеукраїнській науково-практичній конференції «Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави» (м. Львів, 25 квітня 2012 р.); Четвертій міжнародній науковій конференції «Компаративістські читання» «Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку» (м. Львів, 27–29 квітня 2012 р.); Звітній науковій конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів «Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспіль-

ства в Україні» (м. Львів, 27 вересня 2013 р.); Другій заочній науково-практичній конференції «Державотворення та правотворення в Україні: проблеми та перспективи розвитку» (м. Львів, 16 квітня 2015 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційної роботи викладено у п'яти наукових статтях, з яких 4 опубліковані у виданнях, визнаних фаховими з юридичних наук, 1 в зарубіжному виданні та 8 тезах доповідей на науково-практичних заходах.

Структура дисертації обумовлена метою і предметом дослідження. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, які загалом містять 11 підрозділів. Загальний обсяг дисертації – 185 сторінок, з них основного тексту – 171 сторінок, список використаних джерел – 14 сторінок (177 найменувань).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, її зв'язок з науковими програмами, планами і темами, визначено об'єкт, предмет, мету, задачі і методологію дослідження та розкрито його наукову новизну, теоретичне і практичне значення, висвітлено аспекти, пов'язані з особистим внеском автора у наукову розробку теми, а також подано відомості щодо апробації основних положень дисертаційної роботи.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні основи дослідження обов'язків особи» апелює до виявлення наявних доробків наукової та методологічної парадигм у сфері аналізованого питання.

У підрозділі 1.1 «Поняття та юридична природа обов'язків особи» виявлено ступінь наукової розробки проблеми з огляду на досягнення вітчизняних та зарубіжних учених. Розкрито зміст досліджених аспектів питання, гармонізовано ключові поняття, сформульовано авторські дефініції інструментальних термінів.

Наукові пошуки дозволили стверджувати, що попри доробок учених у досліджуваній сфері у філософсько-правовій науці немає комплексного дослідження сутності аксіологічно-нормативної детермінації правової поведінки. Відтак, у роботі сформульовано висновки про наявність дослідницьких прогалин у сфері зазначеної вище проблематики, здійснено спробу визначення основних напрямів її вдосконалення з огляду на перманентний перебіг суспільного життя та основні потреби соціуму і юридичної науки.

Підрозділ 1.2 «Методологічні підходи до дослідження обов'язків особи» характеризує суть засобового підґрунтя, обраного відповідно до задач дисертації, які спрямовані на досягнення дослідницької мети. Зважаючи на особливості тематики роботи, застосовано чотирирівневу методологічну структуру, яку утворюють принципи, підходи, методи та прийоми пізнання, а також запропоновано їх класифікацію за генетичним критерієм на методи філософські, загальнонаукові та власне юридичні.

Широка розгалуженість методологічної градації зумовлена переважанням у предметі дослідження антропологічного елементу, осмислення якого неможливе поза загальною соціогуманітарною площиною.

Розділ 2 «Обов'язки як складова правового статусу особи» характеризує окремі аспекти правової поведінки особи у різноманітних соціально-важливих сферах життя вказуючи при цьому на роль та відношення особи до виконання нею своїх обов'язків. А також акцентує увагу на найважливіших та найскладніших взаємовідносинах між людьми і взаємозв'язки між державою та індивідом, що регламентуються в юридичній формі шляхом формування прав, свобод і обов'язків, які утворюють у своїй єдності основи правового статусу індивіда, які є однією з найважливіших не тільки правових, а й політичних категорій.

У підрозділі 2.1 *«Значення обов'язків у структурі правового статусу особи»* вказано на різноманітність поглядів та думок в науковій сфері щодо визначення понятійного визначення правового статусу особи, його складових елементів та ролі обов'язків у його формуванні.

Також наводиться підхід, у відповідності з яким правовий статус розглядається, передусім, як система гарантованих державою прав, свобод і обов'язків громадян.

Значається, що саме основні права, свободи та обов'язки з відповідними гарантіями їх реалізації складають ядро, основний елемент правового статусу. Тому концентрація уваги в процесі висвітлення правового статусу людини і громадянина на питаннях його прав і обов'язків та гарантіях їх реалізації дозволяє виділити головне в проблемі, зосередитися на вузлових пунктах в його вирішенні.

У підрозділі 2.2 *«Право та обов'язок: співвідношення понять»* охарактеризовано специфіку правових відносин, яка полягає у тому, що право органічно пов'язане з обов'язком його виконання. Адже саме через призму визначення обов'язків держава може виступати повноцінним, особливим, офіційний регулятором суспільних відносин. У цьому власне і є головне призначення встановлення обов'язку та механізму щодо його дотримання. Саме за допомогою такого нормативного впливу державна влада переводить певні відносини під свою юрисдикцію і захист, надає їм упорядкованість, стабільність, стійкість, бажану спрямованість. Забороняючи одні дії, дозволяючи інші, заохочуючи треті, встановлюючи відповідальність за порушення своїх приписів, право таким шляхом вказує необхідні суспільно корисні варіанти поведінки суб'єктів, тобто визначає відповідне коло обов'язків, обмежуючи або розширяючи сферу їх особистих бажань та стремлень, припиняє шкідливу діяльність.

Визначення права та встановлення відповідного обов'язку щодо його дотримання і є найбільш ефективним, владно-примусовий і водночас, циві-

лізованим регулятором. Це – невід’ємний атрибут державності. Будь-які відносини набувають характеру правовідносин лише в тому випадку, якщо вони виникають на основі і відповідно до норми права та не суперечать волі держави.

У Розділі 3 «Виконання особою обов’язків: чинники впливу» зазначено, що людина будучи суспільною істотою просто не може не розвиватись під дією та впливом певних чинників, які панують в світі, в державі, в сім’ї, в колективі тощо. Адже особа не є ізольованою від суспільства і просто вимушена жити і розвиватись разом з ним, сприймаючи або не сприймаючи ті виклики, які воно їй диктує.

У підрозділі 3.1 «Поняття та види чинників впливу на виконання особою своїх обов’язків» вказано на те, що для того, щоб зрозуміти, що ж саме впливає на формування особистості, на її відношення до певних речей, на її поведінку та й взагалі до всього, що відбувається у державі та світі, потрібно здійснити аналіз під впливом яких чинників розвивалось та продовжує розвиватись українське суспільство.

Зазначено, що вступаючи у взаємодію з матеріальним і соціальним середовищем, під його впливом людина засвоює норми поведінки, моральні та правові поняття, соціальні та культурні цінності; відбувається постійна динаміка потреб, інтересів, прагнень. На процес формування особистості визначально впливає спосіб життя відповідних соціальних прошарків, соціальних груп, суспільства загалом.

Наведено такі основні чинники впливу на особу в сфері виконання нею своїх обов’язків: вплив радянської спадщини, нові суспільні відносини та нові правові правила, сучасні стандарти верховенства права, пріоритету прав і свобод людини і громадянина, принципи демократії тощо, формування нового світогляду незалежного українського народу, фундаментом якого виступає патріотизм, необхідність створення реальних можливостей для використання прав та свобод громадян, соціальна роль та спосіб життя людини, перетворення населення в єдиний народ – громадянське суспільство, яке має фактичні підстави розраховувати на державний захист від внутрішніх та зовнішніх загроз.

У підрозділі 3.2 «Вплив правової активності особи та правових заборон на виконання нею обов’язків» вказано, що розглядаючи питання правової активності громадян необхідно зазначити, що дії будь-якого правового припису, вимоги, заборони чи дозволу здійснюються особами свідомо. Окремий індивід, група, яким адресовані правові приписи не можуть змінити зміст цих вимог. Але у них виникають в кожній окремій правовій ситуації свої цілі, мотиви, інтереси, своя вольова активність.

Зазначено також про те, що ефективність правового регулювання в суспільстві значною мірою залежить від характеру взаємодії суспільних

цілей, інтересів і мотивів з індивідуальними, що можуть їм відповідати або суперечити. Акцентовано, що наявність та визначеність на законодавчому рівні правових заборон є надзвичайно важливим аспектом, адже саме вони, у вигляді системи стримувань та противаг, виступають гарантом суб'єктивних прав та свобод з одного боку, визначають межі відповідальності суб'єктів, а з другого, не дозволяють будь-кому, в тому числі і державі, вмішуватись у процес їхньої реалізації і в кінцевому результаті можуть розглядатись, як вагомі засоби обмеження прямого політичного впливу на суспільство, управління ним та невиправданого втручання у приватне життя громадян. Відтак, правова заборона розглядається, як своєрідний посередник між державою та громадянами, за допомогою якого не тільки держава здійснює управління суспільством, а й навпаки.

У підрозділі 3.3 «Вплив соціалізації особи на виконання нею своїх обов'язків» наведено визначення соціалізації особи, як складного двостороннього процесу постійної, безперервної взаємодії особи з її соціальним середовищем, у результаті якого відбувається не лише становлення особи під впливом суспільства через його інститути, а й зворотній процес формування суспільства шляхом соціальної активності конкретних осіб. Особа, яка діє в соціальному середовищі, змінює, вдосконалює його і одночасно змінює власну суть, формує у себе нові якості та властивості.

Вказано на те, що в умовах розвитку демократичної, правової та соціальної держави в Україні основна мета та характер правової соціалізації особи полягає у залученні особи до нової політичної і правової системи цінностей з метою формування високого рівня правової культури та правової свідомості, свідомої соціальної та правової активності особи, яка, в свою чергу, є універсальним методом вдосконалення оточуючого середовища, а отже, і самої особи. Адже рівень розвитку суспільства значною мірою залежить від рівня розвитку правосвідомості та правової культури його членів.

Радикальні зміни в економічній, соціальній і політичній сферах обумовлюють зміни правового мислення і правової поведінки членів суспільства. Відтак, стабілізувати процес правової соціалізації можна лише шляхом постійного впливу на особистість з боку суспільних та державних інститутів, в основі якого покладено співробітництво держави та особи, їх взаємну відповідальність.

У підрозділі 3.4 «Правове виховання як чинник впливу на виконання особою своїх обов'язків» йдеться про те, що цілі та методи правового виховання як цілеспрямованого контролюючого чинника, потребують суттєвого коригування з урахуванням відповідних суспільних змін. Лише успішне правове виховання, як невід'ємна частина процесу правової соціалізації, може забезпечити необхідний рівень правової свідомості та правової культури особи та нейтралізувати не завжди позитивний вплив оточуючого середо-

вища. Успішним правове виховання буде лише тоді, коли його цілі будуть об'єктивно обумовлені та відображатимуть реальний стан розвитку суспільства, тенденції і закономірності його економічного, соціального, політичного, правового та духовного розвитку.

Вказано на те, що до основних завдань правового виховання населення нашої держави можна віднести: підвищення рівня правових знань, формування і розвиток високого рівня правової свідомості і правової культури, формування в особи таких якостей як повага до права, переконання у його необхідності і користі, почуття правового обов'язку, нетерпимість до правопорушень, готовність, вміння, звичка і потреба діяти завжди і в будь-якій ситуації правомірно і активно, приймати участь у застосуванні норм права та їх вдосконаленні, в охороні правопорядку.

Зазначено, що успішним правове виховання буде лише тоді, коли його цілі та способи будуть об'єктивно обумовлені та відображатимуть реальний стан суспільства, тенденції і закономірності його економічного, соціального, політичного, правового та духовного розвитку. Адже правова свідомість особи – це відповідний якісний рівень знання права, знання системи своїх основоположних обов'язків, визнання їх вищою соціальною цінністю, розуміння їх необхідності та участі у внутрішній мотивації вчинків і дій особи, що досягається у процесі її успішної правової соціалізації.

У Розділі 4 «Взаємовідповідальність особи і держави у сфері виконання обов'язків» зазначено, що відповідальність – це складне загально-соціальне явище. Будь-який конкретний вид відповідальності повинен розглядатися в певному контексті із загальним поняттям «відповідальність». Тому для всебічного дослідження проблеми взаємної відповідальності особи й держави, насамперед, з'ясовано суть поняття «відповідальність», його місце в сучасному суспільстві, вплив на демократичні процеси, на суспільні перетворення та оновлення всіх сфер суспільного життя, а також зв'язок цього поняття з інститутом «обов'язки особи».

У підрозділі 4.1 «Взаємовідповідальність особи та держави: поняття, структурні елементи, взаємодія відповідальності» йдеться про те, що провідна роль у з'ясуванні змісту взаємної відповідальності особи і держави належить соціальній відповідальності, що характеризується взаємними правами та обов'язками. Вона включає в себе політичну, юридичну, моральну, громадянську, професійну відповідальність. У демократичній, соціальній, правовій державі сутність соціальної відповідальності полягає в обов'язку індивіда виконувати вимоги, які висуває йому суспільство, держава, колектив, і зобов'язувати виконувати обов'язки протилежну сторону.

Зазначено, що делегуючий обов'язок держави знаходить свій правовий вираз у вигляді встановлених гарантій. На основі встановлених державою гарантій інших суб'єктів – органів держави, громадських організацій,

трудовах колективах виникають конкретні обов'язки, які в своїй сукупності відповідають правам громадян.

У підрозділі 4.2 «Інститут взаємовідповідальності особи та держави в умовах розвитку правової держави в Україні» постає питання, як співвідносяться між собою обов'язки особи з ідеями правової держави, адже остання характеризується тим, що в ній на перше місце виходять принципи гарантованого користування правами і свободами, їх всебічного забезпечення, підкреслюється пріоритет прав і свобод перед обов'язками. Відповідь надалась така. Утвердження людини як найвищої соціальної цінності в умовах правової держави пронизує всі сфери суспільного життя, визначає принципи відносин держави і громадянина, характер її зобов'язань перед людиною. Держава повинна всебічно сприяти розвиткові свободи особи, визначати сферу індивідуальної автономії, стимулювати здібності людини до творчості, прагнути до найбільш повного задоволення матеріальних і духовних потреб громадян, сприяти реалізації їх прав і законних інтересів, організувати широку соціальну і юридичну охорону особи, її честі і гідності.

Однак у правовій державі повинні бути не тільки механізми, які б захищали права і свободи громадян від посягань з боку держави, її органів, але й механізми відповідальності громадян перед державою за невиконання покладених на них обов'язків, недотримання приписів закону і його обмежень. Правова держава не може ґрунтуватися на односторонній відповідальності тільки держави. Вона не може бути правовою при умові визнання пріоритету права, якщо цей пріоритет права не буде визнаватися громадянами. Взаємовідповідальність, взаємоповага і партнерство повинні панувати у відносинах між державою і громадянином у правовій державі. Демократія передбачає взаємну відповідальність суспільства і особи, особи і держави.

Пріоритет прав людини як характерна ознака правової держави не знімає з неї (людини) відповідальності за належне використання своїх прав і свобод, реалізацію основних обов'язків і одночасно покладає відповідальність за створення належних умов для їх здійснення на державу. Складається особливий правовий зв'язок: взаємна відповідальність держави і громадянина, яка не порушує свободи останнього, а лише прагне розумно узгодити свободу всіх членів суспільства.

У підрозділі 4.3 «Обов'язки держави та особи: сфери взаємодії» йдеться про те, що кожна дія людини – це не тільки право, а ще й наслідки. Тому так важливо обрати правову модель поведінки: слідувати за своїми діями, аби вони не порушували права інших і не стали злочинними. Саме тому потребують вирішення на державному рівні питання розвитку правосвідомості населення, подолання правового нігілізму, задоволення потреб громадян в одержанні знань про право. Звичайно ж, зважаючи на високу вагомість і вплив на формування та розвиток суспільних відносин поставленого питан-

ня, держава просто зобов'язана проводити свою політику у сфері підвищення рівня обізнаності громадян щодо їхніх прав, гарантованих законодавством та сумлінного виконання ними своїх обов'язків.

Наголошено, що основними завданнями держави в сфері здійснення правової освіти населення має бути: підвищення рівня правової підготовки населення, насамперед учнівської та студентської молоді, громадян, які перебувають на державній службі, депутатів місцевих рад, викладачів правових дисциплін та журналістів, які висвітлюють правову тематику, створення належних умов для набуття громадянами знань про свої права, свободи і обов'язки, широке інформування населення про правову політику держави та законодавство, забезпечення вільного доступу громадян до джерел правової інформації, вдосконалення системи правової освіти населення, збереження та розвитку вітчизняних традицій у цій сфері. Адже реалізація таких завдань сприятиме підвищенню рівня правової культури населення і окремих громадян, і населення загалом, формуванню у громадян поваги до права, гуманістичних правових ідей, загальнолюдських та національних правових цінностей, а також подоланню правового нігілізму.

ВИСНОВКИ

У результаті дисертаційного дослідження, виконаного на основі осмислення наукових праць у сфері виконання особою своїх обов'язків, запропоновано нове вирішення наукового завдання, що полягає у висвітленні правової природи, властивостей, структури і сутності аксіологічно-нормативної детермінації інституту «обов'язки особи», а також з'ясування його значення у теоретико-правовому феномені поведінки особи в сфері виконання нею своїх обов'язків та зроблено висновки, що мають наукове та прикладне значення і полягають у такому:

1. Розвиток демократичних відносин, становлення громадянського суспільства, побудова правової держави в Україні потребує формування соціально-активної особи з високим рівнем правової свідомості і правової культури та визнання інституту «обов'язки особи» як одного з основних регуляторів суспільних відносин. Адже, саме цей інститут встановлює певну гарантію того, що право однієї особи кореспондується в обов'язок іншої особи, а держава це право має поважати, захищати та не порушувати і саме завдяки цьому формується взаємозв'язок між державою та особою і виникає додатковий механізм регулювання взаємовідносин між ними.

Натомість, сучасний розвиток теорії держави і права дозволяє стверджувати, що такий інститут як «обов'язки особи» не обмежується лише роллю нормативного регулятора, а й активно впливає на соціальну сферу, спонукаючи соціальні групи, суспільство загалом, державу до певних форм поведінки, а також до взаємодії один з одним, і тим самим забезпечує включення індивідів і груп до єдиної системи соціальної організації.

2. Незважаючи на значний інтерес вчених-правників до проблеми обов'язків особи, значна частина наявних наукових доробок виконана без врахування сучасних міжнародних стандартів. Крім того, у цих наукових дослідженнях майже цілковита відсутність фундаментальних розробок юридичної природи, правових витоків та еволюції, значення інституту «обов'язки особи» в умовах розбудови в Україні правової держави, формування громадянського суспільства. Значна кількість досліджень, присвячених обов'язкам особи носить фрагментарний характер і виконана в межах педагогіки, психології та соціології. Із теоретико-правової точки зору проблеми обов'язків особи переважно розглядалися у межах аналізу прав людини. Однак, системного дослідження обов'язків особи як правової категорії із врахуванням євроінтеграційних прагнень України не здійснювалося.

3. Сформульована методологічна основа забезпечує достовірність, повноту, високу якість і практичну значущість дослідження теоретико-правової основи, складових елементів обов'язків особи в сучасних умовах. Усі використані підходи, принципи та методи тісно поєднанні один з одним, що дозволило провести всебічне та повне наукове дослідження.

Основні обов'язки особи проаналізовано не тільки з позицій статичності, а й динаміки, тобто їх реального втілення у життя в процесі практичної реалізації. Зроблено висновок про те, що виняткового значення набуває гарантування здійснення обов'язків, ролі в цьому правового та інституційного елементів, впливу умов і чинників соціальної дійсності, вирішення питань удосконалення механізму виконання особою своїх обов'язків.

4. В сучасних українських реаліях розбудови правової, демократичної держави обов'язки громадянина зберігають свою якісну відмінність від прав, а відтак не ототожнюються з ними. На думку автора, методологічно правомірним буде аналізувати категорію прав і свобод через призму правової можливості, натомість, юридичних обов'язків – через дефініцію правової необхідності. Такий підхід дозволить встановити існуючі відмінності між правами і свободами, з одного боку, та обов'язками – з іншого, розкрити зміст кожного з цих явищ.

5. З'ясовано, що сутність всіх юридичних обов'язків є тотожною, однак їх зміст суттєво різниться. Зауважено, що саме за змістом, а не за сутністю, можливо між собою розрізнити обов'язки, висвітлити їх особливості, класифікувати відповідно визначених критеріїв. Окрім того, кожного разу необхідність як сутність обов'язку (внутрішній аспект) наповнюється чітким змістом, який окреслює межі поведінки, з'ясовує її вид та міру, визначає характер (зовнішній аспект).

Деякі вчені юридичну природу обов'язків виводять з того, що блага, які отримує громадянин від держави, є підставою його обов'язків. Натомість, запропонований автором підхід щодо наукового бачення юридичної

природи головних обов'язків полягає у спробі показати, що вони виступають як морально-правові вимоги держави та домагання суспільства щодо поведінки громадянина у відповідних сферах життя, їх орієнтацію на міжнародно-правові стандарти у галузі прав людини.

6. Обов'язки так само характеризують правовий статус особи як і основні права та свободи. Людина, знаходячись в суспільстві, постійно взаємодіючи з іншими людьми, не може не мати обов'язків і стосовно суспільства та держави, і стосовно інших громадян. В обов'язках особи яскраво проявляються принципи взаємовідносин між державою і особою. Вони можуть відображати демократичний чи недемократичний правовий статус людини і громадянина шляхом закріплення в законах тих чи інших основних обов'язків, їх кількості, наданням пріоритету правам над обов'язками чи навпаки.

Одним із проявів діалектичної єдності прав і обов'язків є те, що законодавець, встановлюючи демократичні, загально визнані права і свободи, відповідно закріплює і демократичні основні обов'язки, позбавлені ідеологічних установок, які відповідають нормам міжнародного права і сприяють вільному і всебічному розвитку людини, прояву її ініціативи і соціальної активності.

7. Міцність і стабільність правового статусу людини та громадянина досягається не лише за допомогою закріпленого комплексу основних прав, але й значною мірою завдяки покладеним обов'язків на них перед суспільством та державою. Без цього елемента правове положення кожної окремої людини було б юридично негарантованим (незабезпеченим) і неміцним. Вважаємо, що основні обов'язки в правовому статусі особи виконують гарантуючу (забезпечувальну) функцію, адже права одних осіб, не підкріплені обов'язками інших, реалізовані бути не можуть.

Зміст обов'язків не може бути прямо і безпосередньо виведений із суб'єктивних прав особи як корелятивів в їх правових відносинах. Метою інституту обов'язків є задоволення суспільних інтересів загалом, а також інтересів інших осіб, включаючи і самого зобов'язаного суб'єкта, адже, виконуючи обов'язки, він гарантує і свій правовий статус.

З точки зору структурної побудови, юридичні обов'язки складаються з чотирьох елементів: а) необхідності здійснити певні дії; б) необхідності утриматися від здійснення певних дій; в) необхідності вимагати здійснення чи нездійснення певних дій з боку інших осіб; г) необхідності відповідати за невиконання приписаних дій.

8. З-поміж чинників впливу на виконання особою своїх обов'язків виділено такі: вплив радянської спадщини: відчуття себе безправним громадянином, який не вміє користуватися державними засобами захисту своїх прав; нові суспільні відносини та нові правові правила: піднесення свобод

особистості, дієва участь у суспільних перетвореннях тощо; розвиток почуття громадянськості: відповідальності перед собою як громадянином та перед країною, як демократичною державою; сучасні стандарти верховенства права, пріоритету прав і свобод людини та громадянина, принципи демократії тощо; формування нового світогляду незалежного українського народу, фундаментом якого виступає патріотизм; необхідність створення реальних можливостей для використання прав та свобод громадян; соціальна роль та спосіб життя людини; перетворення населення в єдиний народ – громадянське суспільство, яке має фактичні підстави розраховувати на державний захист від внутрішніх та зовнішніх загроз.

9. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що успішним правове виховання буде лише тоді, коли його цілі та способи будуть об'єктивно обумовлені та відображатимуть реальний стан суспільства, тенденції і закономірності його економічного, соціального, політичного, правового та духовного розвитку. Адже правова свідомість особи – це відповідний якісний рівень знання права, знання системи своїх основоположних обов'язків, визнання їх вищою соціальною цінністю, розуміння їх необхідності та участі у внутрішній мотивації вчинків і дій особи, що досягається у процесі її успішної правової соціалізації.

10. Відповідальність є одним із важливих соціальних і юридичних інститутів цивілізованого суспільства: вона безпосередньо пов'язана з правами та обов'язками громадян, із виконанням взаємно прийнятих зобов'язань різними суб'єктами, із рівнем розвитку правосвідомості, правової культури громадян у суспільстві тощо. Тому відповідальність можна кваліфікувати також як «певну міру свободи».

Не можна жити в суспільстві й мати тільки права (свободи), і не мати відповідних обов'язків перед суспільством (відповідальності). Носій відповідальності повинен мати необхідну сукупність можливостей (свободи) для реалізації певних обов'язків. Єдність свободи й відповідальності відображається в єдності прав і обов'язків громадян. Особливого значення в сучасних умовах набуває не тільки чітке виконання обов'язків громадян, а й активне використання ними своїх прав.

11. У демократичній, соціальній, правовій державі поняття «юридична відповідальність» полягає в обов'язку індивіда діяти відповідно до вимог суспільства, держави, колективу і водночас вимагати виконання певних обов'язків й іншу сторону. При цьому варто зазначити, що юридична відповідальність – це насамперед обов'язок діяти правомірно. В людини відповідальність виникає тоді, коли вона розпочинає виконувати свої обов'язки, а не тільки тоді, коли вона їх не виконує. Стверджувати, що відповідальність означає вчинки у відповідності із законами (обов'язок), призведе, з одного боку, до подвоєння термінології: одне й те ж явище одночасно

називається і обов'язком і відповідальністю, а з іншого – до неясності у термінології: відповідальністю називається і сам обов'язок і наслідки його невиконання, що призведе до змішування різних процесів і явищ (прирівнення понять обов'язок і відповідальність).

12. Пріоритет прав людини як характерна ознака правової держави не знімає з індивіда відповідальності за належне виконання обов'язків і одночасно покладає відповідальність за створення належних умов для їх реалізації на державу. Обов'язки особи – це правова форма взаємозв'язку особи і держави, яка обумовлює стійкий і зворотній його характер; соціальна цінність обов'язків як правової форми взаємозв'язку особи і держави полягає в тому, що вони виступають юридичним засобом виконання державою своїх функцій, і в цьому плані покликані сприяти захисту суверенітету, територіальної цілісності і незалежності України, охороні конституційного ладу, прав і свобод людини і громадянина, забезпеченню економічної та екологічної безпеки держави, законності і правопорядку, виконанню державою соціальної функції.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Юрчак І. Р. Евтаназія: соціальне право чи юридичний обов'язок? / І. Р. Юрчак // Митна справа. – 2013. – № 2 (86). – Ч. 2. – Кн. 1. – С. 343–348.
2. Юрчак І. Р. Юридичні обов'язки держави – України та міграція громадян: точки дотику в контексті кореспондуючих понять / І. Р. Юрчак // Митна справа. – 2013. – № 3 (87). – Ч. 2. – Кн. 1. – С. 298–303.
3. Юрчак І. Р. Житлові права та обов'язки громадян: проблеми теорії та практики / І. Р. Юрчак // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2013. – №. 21. – Ч. 1. – С. 108–110.
4. Юрчак І. Р. Обов'язки держави в сфері підвищення рівня обізнаності громадян щодо їхніх прав та обов'язків / І. Р. Юрчак // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2013. – №. 23. – Ч. 2. – С. 74–78.
5. Юрчак І. Р. Основные права и обязанности государств: теоретико-правовой аспект / І. Р. Юрчак // *Legea si Viata*. – 2014. – № 1/3 (265). – С. 236–240.
6. Юрчак І. Р. Проблема дотримання Україною своїх обов'язків як держави через призму виконання рішень Європейського суду з прав людини / І. Р. Юрчак // Проблеми державотворення та правотворення в Україні: тези доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 17 лютого 2012 р.) / Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів. – 2012. – С. 528–531.

7. Юрчак І. Р. Суперечності між обов'язками правоохоронних органів щодо гарантій забезпечення прав та свобод громадян / І. Р. Юрчак // Забезпечення органами внутрішніх справ європейських стандартів прав людини у своїй діяльності: тези науково-практичного семінару (м. Львів, 7 грудня 2012 р.) / Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів. – 2012. – С. 71–73.

8. Юрчак І. Р. Право і обов'язок через призму взаємодіючих понять / І. Р. Юрчак // Матеріали звітної науково-практичної конференції факультету з підготовки слідчих (м. Львів, 23 березня 2012 р.) / Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів. – 2012. – С. 302–304.

9. Юрчак І. Р. Професійний обов'язок правника в контексті особистого та суспільного інтересу / І. Р. Юрчак // Питання удосконалення методології сучасної юриспруденції: тези Другої Міжнародної наукової конференції, присвяченої пам'яті професора О. В. Сурілова (м. Одеса, 30–31 березня 2012 р.) / Національний університет «Одеська юридична академія». – Одеса: «Фенікс». – 2012. – С. 233–235.

10. Юрчак І. Р. Девіантна поведінка дітей та обов'язок батьків щодо правового виховання: взаємозв'язок інституцій / І. Р. Юрчак // Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави: збірник тез учасників I Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 25 квітня 2012 р.). – Львів: ННПП НУ «Львівська політехніка», 2012. – С. 370–373.

11. Юрчак І. Р. Кореспондуючий обов'язок у міжнародному співробітництві держав: компаративістський підхід / І. Р. Юрчак // Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: матеріали IV міжнародної наукової конференції «Компаративістські читання» (м. Львів, 27–29 квітня 2012 р.) / Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів. – 2012. – С. 231–234.

12. Юрчак І. Р. Виконання особою своїх обов'язків: правові чинники впливу / І. Р. Юрчак // Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні: тези доповідей та повідомлень учасників звітної наукової конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів (м. Львів, 27 вересня 2013 р.) / Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів. – 2013. – С. 319–323.

13. Юрчак І. Р. Обов'язки держави в сфері правотворення / І. Р. Юрчак // Державотворення та правотворення в Україні: проблеми та перспективи розвитку: матеріали учасників II-ої заочної науково-практичної конференції (м. Львів, 16 квітня 2015 р.) – Львів: ННПП НУ «Львівська політехніка», 2015. – С. 166–169.

АНОТАЦІЯ

Юрчак І.Р. Обов'язки особи: теоретико-правовий вимір. – На пра-
вах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Національний університет «Львівська політехніка» Навчально-науковий інститут права та психології, Львів, 2017.

Дисертаційне дослідження присвячено теоретико-правовому аналізу проблеми аксіологічно-нормативної детермінації обов'язків особи та виявленню факторів, що впливають на виконання особою своїх обов'язків у різноманітних соціальноважливих сферах суспільного життя.

У роботі проведено дослідження основних підходів до розуміння поняття обов'язки особи, здійснено його аналіз у структурологічному, типологічному та еволюційному аспектах. Дано авторське визначення поняття «обов'язки особи» через описання єдності в їх змісті правових і моральних компонентів з орієнтацією на міжнародно-правові стандарти в царині прав людини. Зазначено, що обмежена кількість обов'язків, є свідченням та ознакою правової держави, що в загальному русі України до побудови правової державності основною тенденцією буде зменшення кількості обов'язків особи.

Зроблено висновок про формування (становлення) правового інституту основних обов'язків як головного у складі генерального інституту основ правового статусу людини і громадянина. По-новому розкрито роль основних обов'язків особи у розбудові в Україні правової державності, зазначається, що, виступаючи правовою формою взаємозв'язку громадянина і держави, вони є юридичним засобом виконання останньою своїх функцій, важливим інструментом попередження виникнення дисбалансу особистих і публічних інтересів, забезпечення їх співіснування й розумного поєднання. Удосконалено концепцію правового статусу особи шляхом розкриття основних обов'язків як його важливого структурного елемента.

Ключові слова: обов'язки особи, правова активність, правова обізнаність, правосвідомість, право і обов'язок, правовий статус, правова заборона, правове виховання, взаємовідповідальність, обов'язки держави.

АННОТАЦИЯ

Юрчак И.Р. Обязанности личности: теоретико-правовое измерение. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права; история политических и правовых учений – Национальный университет «Львовская политехника, Министерства образования и науки Украины, Львов, 2017.

Диссертационное исследование посвящено теоретико-правовому анализу проблемы аксиологической нормативной детерминации обязанностей личности и выявлению факторов, влияющих на выполнение лицом своих обязанностей в разнообразных социально важных сферах общественной жизни.

В работе проведено исследование основных подходов к пониманию понятия обязанности личности, осуществлен его анализ в структурологическом, типологическом и эволюционном аспектах. Дано авторское определение понятия «обязанности личности» с описания единства в их содержании правовых и нравственных компонентов с ориентацией на международно-правовые стандарты в области прав человека. Отмечено, что ограниченное количество обязанностей, является свидетельством и признаком правового государства, в общем движении Украины к построению правового государства основной тенденцией будет уменьшение количества обязанностей лица. Сделан вывод о формировании (становлении) правового института основных обязанностей как главного в составе генерального института основ правового статуса человека и гражданина. По-новому раскрыта роль основных обязанностей человека в развитии в Украине правового государства, отмечается, что, выступая правовой формой взаимосвязи гражданина и государства, они юридическим средством выполнения последней своих функций, важным инструментом предупреждения возникновения дисбаланса личных и общественных интересов, обеспечения их сосуществования и разумного сочетания. Усовершенствована концепцию концепцию правового статуса личности путем раскрытия основных обязанностей как его важного структурного элемента.

Ключевые слова: обязанности личности, правовая активность, правовая осведомленность, правосознание, право и обязанность, правовой статус, правовой запрет, правовое воспитание, взаимответственность, обязанности государства.

SUMMARY

Yurchak I.R. Responsibilities of person: theoretical and legal aspect.

– Printed as manuscript.

Dissertation on the receipt of scientific degree of candidate of legal sciences after speciality 12.00.01 – theory and history of state and law; history of political and legal doctrines – Lviv Polytechnic National University of Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2017.

Thesis is devoted to theoretical analysis of legal issues and regulatory determination axiologically person's duties and identify the factors that affect the performance of their duties in the face of various social - important areas of public life.

The paper studies the main approaches to understanding the concept of duty of the person made in his analysis structural, typological and developmental aspects. Given the author's definition of "person's duties" by describing their unity in the sense of legal and moral components with a focus on international legal standards in the field of human rights. Indicated that a limited number of responsibilities are evidence and grounds of law that the general movement of Ukraine to build a legal state the main trend is reducing the number of individual responsibilities. The conclusion of the formation (formation) legal institute basic duties as chief General Institute consisting foundations of the legal status of man and citizen. In the new role of the basic duties uncovered face in building legal state in Ukraine, notes that, speaking legal form of the relationship of the citizen and the state, they are a legal means of execution of the latter of its functions, an important tool for the prevention of imbalance personal and public interests, ensure their coexistence and clever combinations. Improved concept of legal person status by disclosing its core responsibilities as an important structural element.

Keywords: person responsibilities, legal activity, legal awareness, social environment, justice, right and duty, legal status, legal prohibition, socialization, legal education, mutual responsibility, obligations of the state.

Підписано до друку 16.05.2017 р.
Формат 60×84/16.
Папір друкарський. Ум. друк. арк. 0,9.
Зам. № 179. Наклад 100 пр.

Видавництво «ПАІС»
Реєстраційне свідоцтво ДК № 3173 від 23 квітня 2008 р.
вул. Гребінки 5, оф. 1, м. Львів, 79007
тел.: (032) 255-49-00, (032) 261-24-15
e-mail: pais.druk@gmail.com; <http://www.pais.com.ua>